

■ اگرچه مسؤولان تاکید دارند همه در آمد حاصل از سهمیه‌بندی بنزین در قالب بسته حمایتی به حساب مردم واریز خواهد شد، تجربه هدفمندی یارانه‌ها و سهمیه‌بندی سوخت در سال‌های گذشته خلاف این را نشان می‌دهد

■ توسعه راهکارهای جایگزین مصرف بی‌رویه بنزین به منظور کاهش وابستگی به این سوخت و کاهش یارانه پنهان، موجب می‌شود افزایش قیمت بنزین، نقش کمتری در سبد هزینه خانوارها داشته باشد

جمشید پژویان، تئور یسین طرح هدفمندی یارانه‌ها در گفت‌وگو با «وطن امروز»:

مردم هزینه مدیریت اشتباه دولت را می‌پردازند

افزایش قیمت بنزین مانند جرقه‌ای بود تا مردم ناراضیتی خود را از وضعیت اقتصادی اعلام کنند

تا همه معاملات روی زیرساخت نظام بانکی انجام شود. غلطی اعمال می‌شود. دولت قیمت‌ها را ثابت نگه می‌دارد و ناگهان افزایش می‌دهد. هنوز هم با همین ۲۰۰ درصد افزایش، قیمت بنزین در ایران نسبت به سایر کشورها کمتر است و به همین دلیل هم قاچاق انجام می‌شود. ■ برای آنکه سیاست اصلاحی به انحراف کشیده نشود، دولت باید چه اقداماتی انجام دهد؟

دولت باید به‌گونه‌ای سیاست‌گذاری کند که بار از روی دوش مردم برداشته شود. هزینه‌هایی که مردم می‌پردازند ناشی از مدیریت و سیاست‌گذاری اشتباه دولت است. درآمدی که از طریق هدفمندی یارانه‌ها حاصل می‌شود باید درست مصرف شود. باید دهک‌های نیازمند شناسایی شوند و از آنها حمایت بیشتری به عمل آید. تامین اجتماعی کنونی ناکارآمد است، دولت باید یک تامین اجتماعی دیگر تاسیس کند تا به صورت شفاف و مشخص نیازمندان را شناسایی و به آنها رسیدگی کند. اگر تامین اجتماعی کنونی کارآمد بود تا این حد مخارج و مصارف بالا نمی‌رفت.

نکته دیگر اینکه همانطور که رهبری فرمودند، دولت باید سریع‌تر یارانه را به حساب مردم واریز کند. در دوره پیشین ما پیش‌بینی کردیم و یارانه قبل از گرانی بنزین به حساب مردم واریز شد، به همین دلیل هیچ اتفاقی نیفتاد. با دعوت استانداردی‌ها حداقل به ۶ تا ۷ استان سفر کردم و توضیح دادم که هدفمندی یارانه‌ها چیست و چه فوایدی دارد. البته مردم هم همکاری می‌کردند، چرا که مزیت هدفمندی یارانه‌ها را حس می‌کردند. بعدها تحقیقاتی انجام شد و نشان داد سهمیه‌بندی بنزین در کاهش قاچاق آن مؤثر بوده است.

که دولت برای اصلاح قیمت داشت، درست بعد از برجام بود، یعنی زمانی که بخشی از تحریم‌ها برداشته شده بود و جامعه برای انجام این کار در شرایط تقریباً مساعدی قرار داشت. اما در شرایط فعلی افزایش قیمت بنزین مانند جرقه‌ای بود تا مردم ناراضیتی‌شان را از وضعیت اقتصادی اعلام کنند. اینکه دولت یا حاکمیت چه کاری می‌توانست درباره بی‌اثر کردن تحریم‌ها انجام دهد، محل بحث نیست اما این مشخص است که مردم

تحت فشار هستند.

■ دولت در کنار سیاست قیمتی باید چه سیاست‌های دیگری را اعمال کند تا مصرف مدیریت شود؟

دولت باید همزمان سیاست‌های مختلفی را اعمال کند. اگر دولت از قبل یکسری سیاست‌های درست تخصیص منابع را اعمال می‌کرد، شاید نیازی نبود این‌گونه قیمت بنزین را افزایش دهد. اگر یک قرص نان تافتون را بین ۵ نفر به طور مساوی تقسیم کنید، هر ۵ نفر گرسنه

می‌مانند اما اگر ۲۰ قرص نان داشته باشید و حتی نابرابر توزیع کنید به یک نفر ۶ قرص نان و به دیگری ۳ قرص نان بدهید، همگی سیر خواهند شد. پس باید قرص نان را زیاد کرد؛ باید تولید ناخالص داخلی را افزایش داد.

دولت باید به سمت اخذ درآمدهای جایگزین نظیر مالیات برود و سعی کند درآمد هر شخص را مشخص کند، برای مشخص کردن درآمد نیازی نیست به حساب‌های مردم سرک کشیده شود، بلکه باید جریان وجوه را کنترل کرد. این کار نیاز به یکسری زیرساخت و مصوبات دارد

سیدمهدی موسوی حسینی: جمشیدپژویان، رئیس‌پیشین شورای رقابت و استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی است. بسیاری او را طراح اصلی طرح هدفمندسازی یارانه‌ها می‌دانند. او معتقد است دولت سهمیه‌بندی بنزین را در زمان و به‌شیوه درستی اجرا نکرده است. در ادامه گفت‌وگوی «وطن امروز» با این اقتصاددان را می‌خوانید.

■ افزایش قیمت بنزین توسط دولت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

اصلاح قیمت بنزین و اصولاً تمام قیمت‌های نسبی‌ای که به بخش کالا و خدمات مربوط است و دولت قیمت آنها را تعیین می‌کند، باید همزمان با تورم انجام شود. اگر این قیمت‌ها برای مدتی ثابت نگه داشته شود در حالی که تورم افزایش پیدا می‌کند، مصرف می‌شود در تولید و در مصرف عدم کارایی ایجاد شود. پس اصلاح قیمت یک قدم مثبت و در جهت تخصیص بهتر منابع است. از طرفی

یارانه‌ای که دولت به بنزین اختصاص می‌داد اغلب به جیب دهک‌های بالای درآمدی می‌رفت؛ کسانی که بیشتر از بنزین استفاده می‌کنند، قاعدتاً بیشتر از یارانه بهره‌مند می‌شوند. در واقع این یارانه از جیب همه مردم می‌رود و در نتیجه این گروه‌های کم‌درآمد هستند که یارانه بنزین گروه‌های پردرآمد را پرداخت می‌کنند.

اما مسأله مهم، زمان اصلاح قیمت بنزین است. اصلاحات اقتصادی معمولاً باید زمانی انجام شود که جامعه در شرایط آramی به سر می‌برد. به نظر من آخرین فرصتی

دولت چگونه منابع حاصل از سهمیه‌بندی بنزین را خرج می‌کند

سه‌م طرح سلامت از منابع هدفمندی عادلانه است؟

امیر حسین شه‌دوست، پژوهشگر اقتصاد سلامت: دولت در بلنداد ۲۴ آبان

با تصمیمی ناگهانی اعلام کرد بنزین ۱۰۰۰ تومانی تکثرخی جای خود را به بنزین دونرخی داد. از این پس هر خودرو می‌تواند تا ۶۰ لیتر بنزین ۱۵۰۰ تومانی استفاده کرده و از آن پس هر چه اضافه بخواهد با نرخ ۳ هزار تومانی محاسبه خواهد شد. تاکنون بحث‌هایی درباره درستی یا نادرستی این تصمیم و زمان ابلاغ و چگونگی اجرای آن شکل گرفته است.

بنابر اعلام دولت قرار است در کنار افزایش قیمت بنزین و از محل درآمدهای ناشی از افزایش آن، مبلغی در قالب بسته حمایتی برای ۱۸ میلیون خانوار ایرانی تدارک دیده شود. مبلغ این بسته، با توجه به تعداد افراد خانوار از ۵۵ هزار تومان تا ۲۰۵ هزار تومان متغیر است. به گفته مسؤولان، همه درآمدهای ناشی از افزایش قیمت بنزین، در قالب این طرح به مردم بازگشته و ریالی از آن به جیب دولت نخواهد رفت. آنطور که رئیس‌جمهور اعلام کرده است این بسته حمایتی تا هفته آینده در قالب ۳ مرحله و در هر مرحله به ۲۰ میلیون نفر پرداخت خواهد شد. اتفاقاً یکی از ابهامات مهم درباره اجرای این طرح، نحوه هزینه‌کرد درآمد حاصل از افزایش نرخ بنزین است. اگرچه مسؤولان تاکید دارند که بنزین‌بهرور حاصل از این سهمیه‌بندی در قالب بسته حمایتی به حساب مردم واریز خواهد شد، تجربه هدفمندی یارانه‌ها و سهمیه‌بندی سوخت در سال‌های گذشته خلاف این را نشان می‌دهد. به‌عنوان نمونه آمارها حاکی از آن است که بخش چشمگیری از درآمد حاصل از هدفمندی یارانه‌ها به طرح تحول سلامت اختصاص یافته است؛ طرحی که در ابتدای دولت یازدهم به اجرا درآمد و در آغاز هدف از اجرای آن را کاهش هزینه‌های درمانی مردم عنوان کرده بودند؛ هدفی که این طرح در تحقق آن ناکام ماند. بررسی داده‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد درحالی‌که هزینه کل (خوراکی و غیرخوراکی) هر خانوار شهری در سال ۹۷ حدود ۱۹/۳ درصد و هر خانوار روستایی حدود ۲۰ درصد نسبت به سال ۹۶ افزایش یافته اما هزینه بهداشت‌ودرمان خانوارهای شهری ۲۲/۴ درصد و برای خانوارهای روستایی ۳۱/۱ درصد نسبت به سال ۹۶ فشار داشته است. علاوه بر این با مالی شدید ناشی از اجرای این طرح فشار دوجندانی به بیمه‌ها وارد کرده و آنها را به سمت ورشکستگی سوق داد. به طوری که مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارشی با اشاره به آثار مخرب طرح تحول سلامت، ورشکستگی سازمان تامین اجتماعی را در دهه آینده محتمل دانسته است.

میزان مالیات دریافتی بر اساس درآمد ماهانه(تومان)

از صفر تا ۲۷۵۰۰۰۰	معاف از مالیات درآمد
از ۲،۷۵۰،۰۰۰ تا ۴،۳۲۵،۰۰۰	۱۰ درصد
از ۴،۳۲۵،۰۰۰ تا ۶،۸۷۵،۰۰۰	۱۵ درصد
از ۶،۸۷۵،۰۰۰ تا ۱۱،۰۰۰،۰۰۰	۲۰ درصد
از ۱۱،۰۰۰،۰۰۰ تا ۱۶،۵۰۰،۰۰۰	۲۵ درصد
بیش از ۱۶،۵۰۰،۰۰۰	۳۵ درصد

آنطور که سخنگوی ستاد بودجه سال ۹۸ سازمان برنامه و بودجه کشور گفته است سهم کل بودجه سلامت از کل بودجه عمومی ۱۴ درصد است که از این میزان نزدیک به ۷۷ درصد به بخش درمان اختصاص یافته است. علاوه بر این، این وزارتخانه برای ادامه حیات طرح تحول سلامت، مبلغ ۴۹۰۰ میلیارد تومان از منابع هدفمندی یارانه‌ها را برای اجرای این طرح هزینه می‌کند.

یکی از اثرات مهم طرح تحول سلامت، افزایش هفگفت درآمد پزشکان بود به طوری که با اجرای آن تعرفه پزشکان رشد ۲۵۰ درصدی را تجربه کرده و با افزایش ضرایب تعرفه‌ها درآمد پزشکان را تا ۳۰۰ درصد اضافه کرده است. به زبان ساده ۴۹۰۰ میلیارد تومان از منابع هدفمندی یارانه‌ها که قرار بود به مردم بازگردد در قالب طرح تحول سلامت به جیب پزشکان رفته است؛ درآمد بالایی که بخش اعظم آن تحت عنوان کارانه به پزشکان در ازای ارائه خدمت پرداخت می‌شود. بر همین اساس مجلس شورای اسلامی در تدوین بودجه سال گذشته، پزشکان فعال در مراکز درمانی دولتی را موظف کرد به ازای دریافت کارانه، به صورت پلکانی از ۱۰ تا ۲۵ درصد مالیات بپردازند.

این تصمیم به مذاق پزشکان پردرآمدی که تا پیش از این تنها

راهکاری برای کاهش مصرف بنزین

بنزین در خدعت توسعه «سی‌ان‌جی»

جامعه مصرف می‌کنند بپردازند. به عنوان مثال طبق این مدل می‌توان سهمیه ۶۰ لیتری به قیمت ۱۰۰۰ تومان و افزایش ۲۰۰ تومانی هر لیتر به ازای هر ۱۰ واحد افزایش مصرف را در نظر گرفت. سهمیه خودروهایی پرمصرف نظیر تاکسی (اعم از سنتی و اینترنتی) و وانت نیز جداگانه تعریف شود. این روش افزایش قیمت بنزین علاوه بر جلوگیری از سرازیر شدن یارانه پنهان به‌طور نابرابر در میان رانندگان، موجب کمک به افزایش صادرات بنزین هم می‌شود.

■ توسعه «سی‌ان‌جی»: راهکار مؤثر کاهش وابستگی به بنزین

توسعه راهکارهای جایگزین مصرف بی‌رویه بنزین به منظور کاهش وابستگی به این سوخت و کاهش یارانه پنهان، موجب می‌شود افزایش قیمت بنزین، نقش کمتری در سبد هزینه خانوارها داشته باشد. از جمله این راهکارها که می‌تواند مؤثر واقع شود، توسعه جایگاه‌های سوخت گاز طبیعی و خودروهایی دوگانه‌سوز است. این رویکرد باعث می‌شود قبل از آنکه مصرف افزایش یابد و صادرات بنزین به صفر برسد، جایگزین‌های آن بتوانند به دوام این صادرات سودآور برای کشور کمک کنند. ذکر این نکته ضروری است که در صورت حذف گاز فشرده از سبد سوخت ناوگان سبک، کشور نیاز به واردات بنزین خواهد داشت.

ذخایر عظیم گاز در ایران از مهم‌ترین دلایل توسعه گاز طبیعی در بخش‌های مختلف مصرف از جمله حمل‌ونقل است. علاوه بر این، امکان صادرات گاز، چه از طریق خط لوله و چه از طریق پایانه‌های ال‌ان‌جی، چندان برای کشور میسر نیست. از این‌رو توسعه سوخت جایگزین گاز طبیعی به عنوان سوختی ارزان‌قیمت، علاوه بر جایگزینی با بنزین و تداوم صادرات آن، موجب کاهش هزینه حمل‌ونقل مردم می‌شود. از طرف دیگر بررسی‌ها نشان داده است با جایگزینی گاز با بنزین از طریق توسعه «سی‌ان‌جی»، ارزش صادرات بنزین به جای گاز به بیش از ۲ برابر و معادل ۳/۱ میلیارد دلار در سال خواهد رسید.

جایگزینی سوخت‌های دیگر از جمله «سی‌ان‌جی» با بنزین و گازوئیل سال‌هاست در مناطق مختلف دنیا مورد توجه قرار گرفته اما در کشور ایران به‌رغم توسعه سریع «سی‌ان‌جی» طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰، دچار توقف و رکود شده است. برخی دلایل توقف مصرف گاز طبیعی به‌عنوان سوخت جایگزین عبارت‌ند از:

- تعداد کم جایگاه‌ها به ازای خودروهایی موجود دوگانه‌سوز
- شلوغ بودن صف‌های سوخت‌گیری به دلیل تناسب نداشتن پراکندگی جایگاه‌ها

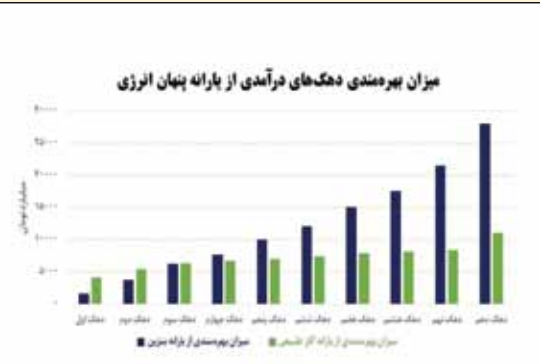
- عدم ارائه تسهیلات مالی جهت جایگزینی خودروی فرسوده با خودروی دوگانه‌سوز
- کوتاهی خودروسازها در ساخت مدل‌های جدید خودروی دوگانه‌سوز در مجموع وجود یک مدیریت یکپارچه به‌منظور رونق بخشیدن به جایگزینی سوخت «سی‌ان‌جی» با بنزین و حل مشکلات یادشده، بسیار ضروری و اولویت‌دار است. برای تأمین منابع این طرح‌ها نیز می‌توان از محل درآمد صادرات بنزین و همچنین مبلغی که پرمصرف‌های بنزین به علت مازاد مصرف‌شان می‌پردازند، هزینه کرد. بدین صورت یارانه پنهان بنزین در جهت کاهش مصرف بنزین خرج می‌شود و منفعت آن به همه مردم می‌رسد. مشابه این رویکرد را می‌توان در بخش‌های دیگری که وابستگی به بنزین را کم می‌کند نیز به کار برد، مثل توسعه حمل‌ونقل عمومی، افزایش بهره‌وری و فناوری اطلاعات.

محمدعلی قدیری، پژوهشگر حوزه انرژی: مطالعات آماری نشان می‌دهد

دهک‌های پردرآمد جامعه، ۱۷ برابر بیشتر از یارانه پنهان بنزین بهره‌مند می‌شوند. با اشاعه جایگزینی «سی‌ان‌جی» با بنزین و تأمین منابع زیرساخت‌های مورد نیاز آن از محل درآمد صادرات بنزین و مبلغی که پرمصرف‌های بنزین به علت مازاد مصرف‌شان می‌پردازند، می‌توان یارانه پنهان بنزین را در جهت مدیریت مصرف این سوخت، عادلانه‌تر هزینه کرد. به گزارش «وطن امروز»، پرداخت یارانه به انرژی، اقدامی است که دولت‌ها با هدف کاهش هزینه‌های مصرف‌کننده و تولیدکننده و افزایش عدالت انجام می‌دهند اما بررسی‌های مختلف نشان داده تعلق یارانه غیرمستقیم به مصرف انرژی نه تنها به عدالت اجتماعی منتهی نمی‌شود، بلکه بی‌عدالتی اقتصادی را افزایش می‌دهد. بهره‌وری ناعادلانه از یارانه انرژی مختص به ایران نیست و بررسی‌های بین‌المللی نشان می‌دهد افزایش ناعدالتی‌های اجتماعی نتیجه غیرقابل اجتناب یارانه انرژی است. در حال حاضر بنزین ۲۰ درصد از یارانه پنهان انرژی کشور را به خود اختصاص می‌دهد به طوری که سالانه مقدار قابل توجه ۱۲۴ هزار میلیارد تومان یارانه پنهان به مصرف بنزین در کشور تعلق می‌گیرد. در سال‌های اخیر به بهانه حمایت از کم‌درآمدها و جلوگیری از بروز تورم، قیمت بنزین ثابت مانده است. بررسی‌های کارشناسی نشان می‌دهد هر چه اقسار جامعه پردرآمدتر باشند، بنزین بیشتری مصرف می‌کنند و از یارانه انرژی بیشتر بهره‌مند می‌شوند. بنابر آمارها و همانطور که در نمودار زیر نیز نشان داده شده است، به دهک‌های بالا و مرفه جامعه، یارانه پنهان چندین برابر سایر دهک‌ها تعلق می‌گیرد. با توجه به این شکل، نسبت بهره‌مندی از یارانه پنهان در دهک بالا به پایین جامعه ۱۷ برابر است که نشان می‌دهد یارانه پنهان در جهت معکوس عدالت پرداخت می‌شود. از طرف دیگر، تجربه دوره‌های اخیرى که بنزین افزایش قیمت را تجربه کرده است، نشان می‌دهد اصلاح قیمت انرژی به تنهایی عامل تورم نبوده است. در بازه زمانی ۸۶ تا ۹۴، نرخ بنزین در برخی سال‌ها تا ۳۰۰ درصد نیز جهش داشته است. حافظه تاریخی اقتصاد ایران نشان می‌دهد در سال ۹۰ که بیشترین افزایش قیمت موزون بنزین رخ داده، نرخ تورم میانگین کمتر از ۱۰ درصد رشد کرده است. این در حالی است که در همان سال‌ها خوش‌بینانه‌ترین پیش‌بینی‌ها، تاکید داشت افزایش قیمت بنزین موجب رشد ۱۵ درصدی تورم می‌شود.

■ مقایسه بهره‌مندی دهک‌های درآمدی از یارانه پنهان بنزین و گاز طبیعی

■ افزایش قیمتی که به عدالت منجر می‌شود

توزیع ناعادلانه یارانه پنهان انرژی در کشورهای مختلف دنیا باعث شده است به روش‌های مختلف درصد کاهش این یارانه و انتقال آن در قالب‌های دیگری به دهک‌های پایین جامعه باشند. بنابراین افزایش قیمت بنزین با هدف کاهش یارانه انرژی باید طوری باشد که تبعات افزایش قیمت، شامل حال کم‌مصرف‌ها نباشد. یکی از بهترین گه‌هایی که این هدف را برآورده می‌کند، مدل افزایش قیمت پلکانی است.

در ایران قیمت برق و گاز به صورت پلکانی محاسبه می‌شود و هر مشتری که بیشتر مصرف کند، هزینه بیشتری به‌ازای هر واحد انرژی می‌پردازد. البته در مدل پلکانی باز هم یارانه تخصیص پیدا می‌کند اما در آن، کم‌مصرف‌ها از افزایش قیمت در امانند و فقط پرمصرف‌ها یارانه کمتری به ازای هر واحد مصرف می‌گیرند. اگر مدل پلکانی برای مصرف بنزین پیاده‌سازی شود، خانوارهای کم‌مصرف می‌توانند مانند گذشته از بنزین ارزان‌قیمت بهره‌مند شوند و خانوارهای پرمصرف نیز باید هزینه بنزینی را که مازاد بر میانگین